

בין גורל לבחירה: דרכי התמודדות של דמות ספרותית ברגע מכריע

שכבת גיל: חט"ב / חט"ע
מתאים לכל יצירה סיפורית שנלמדה בכיתה

יוצרת הפעילות: גלית טולדו משגב, מדריכה ארצית להוראת הספרות

רציונל

ביצירה ספרותית מופיעים רגעים שבהם דמות ניצבת בצומת דרכים: העתיד אינו ברור, האפשרויות פתוחות אך מוגבלות, והבחירה עשויה לשנות את גורלה ואת מהלך העלילה.

רגעים אלה מעלים שאלה מרכזיות:

האם חיי הדמות מוכתבים על ידי נסיבות וגורל, או שהבחירה שלה היא שמעצבת את דמותה ואת עתידה?

הספרות מאפשרת להתבונן ברגעים כאלה מן הצד, לבחון דרכי התמודדות שונות, ולשאול שאלות רלוונטיות גם לחיים האנושיים, מבלי להידרש לחשיפה אישית.

היחידה מתמקדת בדרכי ההתמודדות של הדמות ברגעים מכריעים ובוחנת את המתח שבין גורל לבחירה.

מטרות היחידה

- הבנת משמעותו של רגע מכריע בעיצוב הדמות והעלילה.
- בחינת המתח בין גורל לבחירה ביצירה ספרותית.
- גיבוש תובנה עקרונית על התמודדות אנושית במצבי הכרעה.
- פיתוח חשיבה ביקורתית כלפי טקסט ספרותי ותוצרי בינה מלאכותית.

מהלך היחידה

שלב א - פתיחה: גורל או בחירה?

דיון קצר או כתיבה אישית קצרה:

כאשר אדם ניצב ברגע מכריע, מה משפיע יותר על התוצאה: הנסיבות החיצוניות או הבחירה האישית?

שאלות מנחות:

- האם תמיד קיימת בחירה אמיתית?
- האם לעיתים הנסיבות מצמצמות את האפשרויות?
- כיצד אנו נוטים להסביר תוצאות כגורל או כהחלטה?

שלב ב - בחירת דמות

בחרו דמות מרכזית מתוך יצירה שנלמדה השנה, אשר ניצבת ברגע מכריע בעלילה, שבו עתידה עשוי להשתנות. (אם המורה הגדירה יצירה מסוימת, פעלו לפי ההנחיה).

לאחר בחירת הדמות:

1. תארו את הדמות בקצרה וציינו שניים-שלושה מאפיינים מרכזיים שלה.
2. הסבירו כיצד מאפיינים אלו עשויים להשפיע על התנהגותה ברגע מכריע.

שימו לב :
ייתכן שבמהלך היצירה הדמות ניצבת ביותר מרגע מכריע אחד.
תוכלו לבחור רגע אחד לניתוח מעמיק, או להשוות בין שני רגעים ולבחון האם דרכי ההתמודדות של הדמות משתנות.

שלב ג - זיהוי הרגע או הרגעים המכריעים

כתבו פסקה ובה :

1. תארו את הרגע המכריע.
  2. כתבו אילו נסיבות חיצוניות משפיעות על הדמות?
  3. כתבו אילו אפשרויות עומדות בפניה?
  4. מה עשוי להיות המחר של כל אפשרות?
- אם בחרתם לנתח שני רגעים מכריעים, התייחסו גם לשאלות :
האם הדמות לומדת מן הרגע הראשון?
האם היא משנה את דרך ההתמודדות שלה, או חוזרת על דפוס קבוע?
הסתמכו על פרטים מן היצירה.

שלב ד - דרכי ההתמודדות

ענו על השאלות הבאות :

1. כיצד הדמות מתמודדת עם הרגע המכריע?
האם היא פועלת מתוך ערך, פחד, נאמנות, אינטרס, אמונה, ייאוש או דפוס קבוע?
2. אילו אמצעים ספרותיים מדגישים את מורכבות ההתמודדות של הדמות?
התייחסו לפחות לשניים מהאמצעים הבאים : אפיון ישיר או עקיף, דיאלוג, סמל, נקודת מבט, אירוניה או תיאור הסביבה.
3. האם התוצאה נראית כגזירת גורל, כתוצאה של בחירה מודעת, או כשילוב בין השתיים? נמקו.

שלב ה - ייעוץ לדמות

נסחו שלושה משפטי ייעוץ לדמות, רגע לפני ההכרעה.
הייעוץ חייב להישען על אופייה של הדמות ועל פרטי היצירה.
לאחר מכן השיבו :
האם הדמות, כפי שהיא מעוצבת ביצירה, מסוגלת ליישם את העצה?
האם אופייה או נסיבות חייה מגבילים את יכולתה לעשות זאת?
שלב זה מדגיש שלעיתים מה שנראה כבחירה חופשית מושפע מתכונות, אמונות או דפוסים עמוקים.

שלב ו - מן הספרות אל החיים

קעת עברו מן הדמות אל המישור העקרוני.

1. נסחו עיקרון אחד העולה מן היצירה לגבי הקשר בין גורל, בחירה והתמודדות.

2. כיצד עיקרון זה רלוונטי למצבים אנושיים כלליים, גם מחוץ ליצירה?
התייחסו ברמה עקרונית, ללא דוגמה אישית.
3. האם לדעתכם בני אדם נוטים לראות את עצמם כקורבנות של גורל או כבעלי בחירה? נמקו.
המיקוד הוא בחשיבה ערכית-רעיונית ולא בשיתוף אישי.

משימת הרחבה - בינה מלאכותית

מומלץ להשתמש ב Gemini דרך כניסה לבית הספר הווירטואלי ובהזדהות משרד החינוך .
כתיבה בחיפוש גוגל "בית הספר הווירטואלי משרד החינוך", התחברו באמצעות הזדהות אחידה ולחצו
על הכוכב של Gemini.

בחרו באחת או יותר מהאפשרויות המוצעות:

אפשרות א - ביקורת עצה

הזינו לכלי בינה מלאכותית תיאור של הרגע המכריע ושאלו:
איזו עצה היית נותן לדמות במצב זה?
לאחר מכן:

- השוו בין עצתכם לבין עצת הבינה.
- ציינו היכן הבינה מפשטת את המורכבות הספרותית של הדמות.
- קבעו איזו עצה נאמנה יותר לדמות כפי שהיא מעוצבת ביצירה.

אפשרות ב - שיח בין דמויות

בחרו דמות מרכזית נוספת מיצירה אחרת שלמדתם, שגם היא ניצבה ברגע מכריע.
בקשו מן הבינה לנסח שיח קצר בין שתי הדמויות, שבו הן דנות בשאלה:
האם הגורל קובע את דרכנו או שהבחירה שלנו מעצבת את משמעותו?
לאחר מכן:

- בדקו האם הדברים תואמים את אופיין של הדמויות.
- תקנו ניסוח שאינו נאמן ליצירה.
- הסבירו מה מלמדת ההשוואה על דרכי ההתמודדות השונות.

אפשרות ג - תסריט לקומיקס

התאימו את הרגע המכריע של הדמות לתסריט לקומיקס בן 6-8 פריימים.

לפני היצירה:

תארו את הדמות מבחינה חיצונית ופנימית והסבירו כיצד מאפייניה משפיעים על דרך ההתמודדות.

בתסריט הקומיקס יש להמחיש:

- את הנסיבות החיצוניות
- את המתח הפנימי
- את רגע הבחירה
- את השלכותיה

הוסיפו פסקה קצרה המסבירה כיצד הבחירות החזותיות שלכם מבטאות את המתח בין גורל לבחירה.

ניתן להיעזר בבינה מלאכותית לצורך יצירת סקיצה, אך יש לציין ולהסביר את אופן השימוש.

ליצירת הקומיקס מומלץ להשתמש בכלי **ננו בננה** של Gemini גרסת (Pro), המאפשר יצירת קומיקס רב-פריימי תוך שמירה על עקביות הדמויות ועל שילוב השפה העברית באופן תקין.

בעת העבודה בכלי:

- הזינו תיאור מפורט של הדמות לפני יצירת הפריימים.
- הקפידו לדרוש עקביות חזותית מלאה לאורך כל הקומיקס.
- הגבילו את הטקסט בתוך התמונה לבועות קצרות בלבד.
- לאחר יצירת הטיוטה, בצעו בדיקה ספרותית ותקנו אי-דיוקים.

שאלה מסכמת לדיון

מה ניתן ללמוד מן הספרות על היחס בין גורל לבחירה בחיים האנושיים?
האם הספרות מחזקת אחריות אישית, או מציגה מגבלות שאינן תלויות בבחירת האדם?
נמקו את עמדתכם בהתבסס על הדמות שניתחתם.

מחונן הערכה - חט"ע

סה"כ: 100 נקודות

ניקוד תיאור הדרישה	רכיב ההערכה
20	תיאור מדויק של הרגע המכריע; פירוט הנסיבות החיצוניות והאפשרויות העומדות בפני הדמות; הסתמכות על פרטים מן היצירה
30	ניתוח מעמיק של דרך ההתמודדות של הדמות; התייחסות לפחות לשני אמצעי עיצוב והסבר תרומתם להבנת המתח בין גורל לבחירה
15	שלוש עצות מנומקות המבוססות על הטקסט; בחינה האם העצה תואמת את אופייה של הדמות ואת נסיבות הרגע המכריע
15	עיקרון ברור העולה מן היצירה לגבי גורל, בחירה והתמודדות; הסבר רלוונטי למצבים אנושיים כלליים
	משימת הרחבה לבחירה: א. שימוש ביקורתי בבינה – השוואה מנומקת בין עמדת התלמיד להצעת הבינה וזיהוי פשוט או אי-דיוק ספרותי. או ב. תסריט לקומיקס – עיבוד חזותי נאמן לאפיון הדמות; המחשת המתח בין גורל לבחירה; הסבר פרשני של הבחירות החזותיות
10	מבנה ברור ומאורגן; ניסוח תקין; טיעון קוהרנטי
10	מבנה, ארגון ושפה
100	סה"כ

מחון הערכה - חט"ב

סה"כ: 100 נקודות

רכיב ההערכה	ניקוד תיאור הדרישה
זיהוי הצומת והאפשרויות	25 תיאור ברור של הרגע המכריע והאפשרויות העומדות בפני הדמות, בהתבסס על היצירה
הסבר דרך ההתמודדות	25 הסבר כיצד הדמות מתמודדת ומה מניע אותה; התייחסות לאמצעי עיצוב אחד לפחות
ניסוח ייעוץ לדמות והתאמתו	20 שלוש עצות המבוססות על היצירה; הסבר האם הדמות מסוגלת ליישמן
תובנה כללית וקישור עקרוני לחיים	15 ניסוח עיקרון העולה מן היצירה והסבר קצר כיצד הוא רלוונטי למצבים אנושיים כלליים
משימת הרחבה לבחירה	אחת מן האפשרויות:
א. השוואה בסיסית בין עמדת התלמיד להצעת הבינה והצבעה על הבדל מהותי.	
או	
ב. תסריט לקומיקס המדגים נאמנות לאפיון הדמות והמחשת רגע ההכרעה	10
מבנה ושפה	5 ארגון ברור וניסוח תקין
סה"כ	100